

det efterlader i hvert fald undertegnede med en vis tvivl. Når Jensen er villig til at analysere historiske biografier som (også) litterær tekst, burde han måske også medtænke, at teksten bevidst kan være formet som litteratur. Det vil blandt andet sige, at de alternative historier om fx Jacobsens eller Reventlows menneskelige fallitter godt kan være lagt ud som spor i teksten. Og dermed *kan* det så også være, at læseren vil være i stand til at fange »bagsiden af medaljen« (s. 140), uden at forfatteren/biografen konstant behøver at træde i karakter for at påpege den. Følgerigtigt har Jensen udset sig Manniche, der atter har den moderne roman til forbillede, som sin biografiskrivende helt. Selv om jeg personligt er meget glad for bogen om Anna Hude, tror jeg dog, det er vigtigt at pointere, at der nok her ligger en hund begravet. Manniches aktive fremhævelse af forskersubjektets rolle og diskussioner af det (skævt fordelte) kildegrundlag osv. kan måske godt for to x Jensen forenes med kravene til læseværdig litteratur; men mange historiske biografier har – sikkert med rette – følt sig anderledes hårdt bundet af nogle genrekrav, som de ikke har turdet eller ønsket at overskride.

Mens Jensen især i analysen af Pos-sing og af Christmas-Møller gør grund-digt rede for den videnskabelige genres blokerende indflydelser, synes det som om han, trods udsagnet om at lede efter et krydspres, reelt kun har fået øje på de mange formidlingsmuligheder, der ligger i brugen af litterære teknikker i den historiske biografi, og ikke på de mulige begrænsninger, der også ligger i at forlade akademikerverdenens trygge havn for at underkaste sig nogle litterære/kunstneriske normer og nogle identifikationsbehov hos læseren, der i øvrigt i begge bogens bidrag forbliver ret abstrakte.

Grethe Jensen

Palle Ove Christiansen: *Kulturhistorie som opposition. Træk af forskellige fagtraditioner.* (Samleren, 2000). 244 s., 268 kr.

»Mange mennesker har gennem årene gerne villet fastslå, hvad historien eller kulturhistorien er, men ofte får de sagt mere ved at nærme sig spørgsmålet indirekte og vise eksempler på, hvad det måske *kan være*« (s. 7). Således indleder Palle Ove Christiansen sin seneste bog, som altså vil indkredse, hvad historie og især kulturhistorie er, ved at tage forskellige kulturhistoriske traditioner i øjesyn ud fra den grundbetragtning, at det ikke er muligt præcist at sige, hvad emnet består i, endsige definere det. Det eneste, der ifølge Christiansen er karakteristisk for kulturhistorien, er, at den altid har stået i defensiven i opposition til herskende historicopfattelser – derfor titlen.

De første tre kapitler i bogen handler om »den klassiske kulturhistorie« fra Burekhardt til Febvre – den romantiske kulturhistories store skikkelser – og i Danmark fra Troels-Lund til Georg Hansen, dvs. fra 1880 til 1960. Fokus er på dens anstrengte forhold til den institutionaliserede, professionelle stats- og politiske historie. En hovedrolle i dansk sammenhæng spiller Troels-Lund og de kontroverser, han havde med faghistorikerne – især den tyske historiker Dietrich Schäfer – der bedømte ham og hans dagliglivshistorie negativt. Det var de historiske professorer enige om, også den konservative historiker Johannes Steenstrup, der ellers med rette fremhæves som den eneste professor, som arbejdede med kulturhistoriske emner. I denne fremstilling er Troels-Lund dog først og fremmest syndebukken, som de radikale ud fra politiske og egne videnskabskriterier ønskede at neutralisere ved at nægte at anerkende hans historiskrivning som videnskab. Hermed fik

man den romantiske kulturhistorie kørt ud på et sidespor.

Gennem en analyse af Troels-Lunds historiesyn viser forfatteren nogle grundtræk, som hører til historismens kerneelementer. Troels-Lund arbejdede inden for en cyklisk-organisk grunddisposition, hvori der foregår evolutionære udviklingsforløb, idet både ting og skikke udvikles over tid og i forlængelse af hinanden. Dertil gives noget kortere introduktioner til andre af kulturhistoriens »sværvægtene«. Inden for murerne historikeren Johannes Steenstrup, litteraturhistorikeren Valdemar Vedel og religionshistorikeren Vilhelm Grønbech. De udgør ikke nogen samlet enhed i tilgang eller emne, men deler alene en livslang kamp mod en anden historieopfattelse end den, de selv praktiserede. Af kulturhistorikere uden for murerne gennemgås Hugo Matthiessen og Georg Hansen, begge på en måde som kunne kaldes appetitvækkende, for nu at bruge forfatterenes eget ord om Matthiessens fremstillingsmåde. Georg Hansens arbejder, som undertegnede ikke erindrer at være blevet introduceret til andre steder, fremtræder yderst aktuelle og absolut grænseoverskridende i forhold til historievidenskaben i 1940'erne og 1950'erne. Hansen udgav i 1957 en bog om sædelighedsforhold i landbobefolkningen i 1700-tallet, der handlede om »den ydre form en tidsalders mennesker gav deres erotiske liv, stillet over for den måde, denne optræden vurderedes på, dels af autoriteterne, dels af forskellige dele af befolkningen« (116). Et større manuskript til bogen blev afvist som disputats ved Københavns Universitet!

Den kulturhistoriske tradition i Danmark blev varetaget af enkeltstående forfattere, den evnede ikke at reproducere sig selv eller udvikle sine gode sider og døde med forfatterne. De sidste to kapitler, svarende til bogens anden

halvdel, tager derfor kulturhistoriens internationale historiografi efter 1960 op. Der gives en fremstilling af koblingen af historie og antropologi hos folk som Alan Macfarlane, David Sabeau og Hans Medick, hvoraf de to sidstnævnte repræsentanter for den tyske udgave af mikrohistorie spiller en central rolle i fremstillingen. Forfatteren kommer omkring nogle centrale begreber i antropologien og kritikken af dem, han analyserer centrale nyklassiske bidrag til historisk antropologi, fx *Le Roy Laduries Montailou*, og gør sig kritiske overvejelser over forholdet mellem antropologi, historisk antropologi og historie. Vi kommer omkring repræsentationsproblematikken, problemstillingen om epistemologi og teorianvendelse, samt spørgsmålet om, hvilket sprog videnskabelig formidling skal ske i, og hvorledes man har håndteret disse problemstillinger i de forskellige former for mikrohistorie med hovedvægt på den tyske. Og vi kommer omkring den ny kulturhistorie, den sproglige vending og *New Historicism*, som introduceres kort og godt. Det er svært at finde noget at indvende mod denne del af bogen. Det gælder også den generelle konklusion, at det kulturhistoriske felt er karakteriseret af forskelle og kontraster, og at det ikke er muligt at tale om et entydigt eller fælles kulturbegreb.

En vigtig del af historiografiens opgave er at grave marginaliserede traditioner frem, fordi de repræsenterer et potentiale for kritik og fornyelse i forhold til det mere velkendte og etablerede. Historiografien er jo, som Bernard Eric Jensen har påpeget, ikke bare en beskrivelse af fortidens historieskrivning, men – som al anden historieskrivning – et orienteringsmiddel og et kampmiddel, der indgår i den faglige diskussion. Det sker også i hvert forsøg på historievidenskabelig nyskabelse, at historikere der ikke blev anerkendt af

deres samtids professionselite, bliver genopdaget. Næst efter Erslev er Gustav Bang den historiker i Danmark, der er skrevet mest om, hvilket knytter sig til 1970'ernes marxisme, og efter ham kommer vel Troels-Lund, hvilket knytter sig til den kulturhistoriske bølge i 1980'erne.

Selv om jeg under læsningen af afsnittet om Troels-Lund var ikke så lidt skeptisk, fordi jeg må indrømme, at Troels-Lund ikke taler til mig og hans tilgang forekommer mig langt væk (forældet?) i forhold til de aktuelle overvejelser inden for kulturhistorie, så er jeg nået til den opfattelse, at denne del af bogen netop udgør et nødvendigt supplement til den dominerende tendens i historiografien, som betegnes ved den radikale historikertradition, som stod i centrum for 1970'ernes historiografiske traditionskritik. Derfor har den sin plads at udfylde både for de studerende, som bogen henvender sig til (s. 13), og for historikere og historisk interesserede i al almindelighed.

Jeg synes måske nok, at den antipositivistiske tendens, der er i bogen, til tider går for vidt, når den fremstiller Erslev og Fridericia som snævertsynede kildefetichister, der ikke kunne se ud over deres egen næsetip. Men idet jeg gerne skulle undgå at fortabe mig i dette (jeg tror fx ikke på, at de radikale overtog den tyske videnskabelighed og dens hovedtemaer; jeg finder det heller ikke uproblematisk at bestemme Steenstrup som kulturhistoriker) blot følgende: Selv om gennemgangen af de 'gamle' kulturhistorikere tjener som en kritik af den indsnævring af historiens genstandsfelt, som skete med professionaliseringen af historievidenskaben i det 19. århundrede, der i vores nutidige lys havde visse omkostninger, og altså kan tjene som et argument for at udvide dette felt igen ved at inddrage det, der blev sat uden for det gode selskab, så fore-

kommer det mig at være en bagvendt disposition at bruge så mange kræfter på det og på Troels-Lund og professionselitens fordømmelse af ham, og så udelade alle de nye kulturhistoriske bidrag, som er fremkommet de seneste 20 år inden for dansk historievidenskab. Det ville vel netop have vist, at det tidligere marginaliserede nu er et fagligt tyngdepunkt (og dermed underminere oppositionstesens). Der skrives kulturhistorie som aldrig før. Og den er, som forfatteren fremhæver flere steder, ikke forbundet til den klassiske kulturhistoriske tradition i Danmark, men derimod til de internationale bevægelser, der behandles i bogens anden del. Hvad der karakteriserer aktuel dansk kulturhistorie, hvordan den forholder sig til teori, hvilke metodiske tilgange og emnekredse der arbejdes med, det har vi stadig ikke noget samlende eller kritisk blik på, hvilket der er mere brug for end rehabiliteringen af den klassiske, danske kulturhistorie og en kritik af den klassiske, positivistiske tradition.

Det synes jeg bliver helt klart, når man læser bogens anden del, der er aktuel og behandler aktuelle faglige problemstillinger, som både studerende og andre historikere bør stifte bekendtskab med. »Det er i øjeblikket ikke helt nemt at finde rundt i den humanistiske verden«, konstaterer forfatteren side 200, men jeg mener faktisk, han selv har gjort det lidt lettere med disse kapitler. De er, som bogen i sin helhed, skrevet på en problemorienteret og åben måde i en let læselig og velstruktureret fremstilling. Jeg har i denne anmeldelse gjort den samme synd, som jeg finder forfatteren er skyldig i, nemlig at bruge mest plads på det mindre væsentlige. Men det kostede mig faktisk nogle overvejelser overhovedet at indse det rimelige i at introducere den klassiske, danske kulturhistorie i en håndbog for studerende år 2000, dvs. efter den kul-

turhistoriske vending. Jeg tror, den holder, og det gør bogens anden del til overflod, så der er tale om en informativ, nyttig og god bog.

Claus Møller Jørgensen

Narve Fulsås: *Historie og nasjon*. (Universitetsforlaget, Oslo, 1999). 318 s., 348 NOK.

Valget af titlen *Historie og nasjon* til denne bog er på sin vis ikke godt, fordi den ikke indeholder en generel analyse af national historieskrivning, eller hvad man ellers ville forvente af en bog med en sådan titel. Geografisk befinder vi os i Norge, emnet er historiografisk og idéhistorisk, omdrejningspunktet og hovedpersonen er den helt centrale norske historiker i det 19. århundrede, Ernst Sars (1835-1917). Hos Sars smeltede historie og nation sammen til et uadskilleligt hele, hvilket gjorde, at Sars i særlig grad var i pagt med sin tid, nationsbygningens tidsalder. Det grundlæggende tema i hans historieskrivning var således den selvstændige udvikling af den norske nation båret af de frie bønder, der betegner en kontinuitet fra den tidlige middelalder til hans egen samtid uanfægtet af de 400 års rigsfællesskab med Danmark. Rigsfællesskabet havde nok betegnet et brud på den nationale sammenhæng ved at danisere embedslaget, men styret var og forblev fremmed og nåede aldrig ned til bøndernes frie lag. På denne led kom Sars til at spille en central rolle i det fælles ideologiske projekt for norske historikere i 1800-tallet, som Fulsås betegner den kulturelle tilegnelse af selvstændigheden.

Bogen følger Sars fra begyndelse af hans akademiske løbebane blandt oppositionen af yngre akademikere til dens afslutning som historiker og politiker på magtens tinde. Denne ses som et stadigt samspil mellem de sociale og 'tekstuel-

le' relationer, Sars indgik i, og som et samspil mellem historie og politik. Bogen fokuserer selvfølgelig på Sars' forfatterskab, ikke i en isoleret historiografisk tekstanalyse, men i en bredere social og intellektuel sammenhæng. Det gælder ikke mindst i de indledende afsnit (2-4), hvor Fulsås analyserer de sociale, politiske og ideologiske forhold i de akademiske og familiære kredse, som den unge Sars indgik i. Dermed kastes lys over den deling i ældre, konservative skandinavister og yngre, liberale norsk-nationale, hvortil den selvbevidste og ikke-autoritetsstro Sars kom til at høre entydigt fra 1867.

Med udgangspunkt i en bredere bevidsthedsmæssig og idéhistorisk sammenhæng placerer Fulsås dernæst Sars' opfattelse af historie og nation og viser, hvorledes fortidsforståelse og fremtidsforventning indgår i ét hele. Den norske nation bliver historiens omdrejningspunkt som en realitet i hele den historiske tid. Norges historie bliver dermed en sammenhængende national fortælling, der betyder, at individet både i fortid og fremtid placeres i nationen som forudsætningen for et meningsfuldt individuelt liv. Nationen blev i Sars' optik et historisk fællesskab, en naturlig, nærmest evig enhed og et absolut forpligtende fællesskab, som til stadighed konstituerer individet. Omvendt var udviklingen af forskelle mellem nationer også naturlig, hvorfor den skandinavisme, der florerede fra 1840'erne og frem, var en unaturlig og metafysisk konstruktion. Dermed også sagt, at Sars ikke selv mente at bygge sin historieskrivning på filosofi eller abstraktion, men på de konkrete, positive kendsgerninger. De lovmæssigheder, Sars mente, at videnskaben skulle finde i fortiden, var således ikke udtryk for andet end historien selv, hvoraf følger, at den nationale integration, som historieskrivningen skulle medvirke til, også var i overens-